

ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ ҚОНУН
ҲУЖЖАТЛАРИ ВА УЛАРНИНГ КЛАСИФИКАЦИЯСИ

Бекжанов Азиз

*Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни
муҳофаза қилиш академияси магистранти*

Аннотация: *Мазкур мақолада прокуратура органлари фаолиятини тартибга солувчи қонун ҳужжатлари ва уларнинг класификациясига доир масалалар баён этилгандир. Шунингдек мақолада прокуратура фаолиятининг ҳуқуқий асосларига доир олимларнинг фикир, мулоҳазалари таҳлил этилиб тегишли таклиф ва тавсиялар берилган.*

Калит сўзлари: *Прокуратура органлари, назорат, фаолият, тартибга солувчи, қонун ҳужжатлари, идоравий ҳужжатлар, қонун устуворлиги, Конституция, класификация, тасниф.*

Ҳуқуқий тартибот ҳар қандай давлатда иқтисодий фаровонлик ва сиёсий-ҳуқуқий барқарорликка эришишдаги асосий омиллардан бири ҳисобланади. Айнан қонун устуворлиги ва қонунийликни мустаҳкамлаш орқали давлат ўз функцияларини самарали бажариб, жамиятда ижтимоий адолатни таъминлайди ҳамда фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этилишини кафолатлайди.

2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси¹⁷да қонунийликни қатъий таъминловчи, очиқ ва адолатли прокуратура фаолиятининг мустаҳкам ҳуқуқий асосларини яратиш ҳамда фаолият ошқоралигини ва жамият олдида ҳисобдорлигини таъминлашвазифаси белгилаб қўйилди.

Шунингдек, Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясини “Инсон қадрини улуғлаш ва фаол маҳалла йили”да амалга оширишга оид Давлат дастури тергов фаолиятини назорат қилиш, ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда содир этилаётган янги турдаги жиноятлар, шу жумладан кибержиноятларни фош этиш бўйича тезкор-қидирув фаолиятини ислоҳ қилиш вазифалар қўйилди.

Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларда жиноятлар ҳақида хабарларни ҳисобга олиш тизимини тубдан ислоҳ қилиш, жиноятларни яшириш ҳолатларининг олдини олишда замонавий усуллардан фойдаланиш вазифаси белгилаб қўйилди.

Ушбу вазифалар сифатли ва тўлиқ бажарилиши, жамиятда ҳуқуқ-тартиботнинг ўрнатилиши ва амал қилишида прокуратура органларининг

¹⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сон Фармони

фаолияти долзарб аҳамият касб этади.

Прокурорлик назорати ҳужжатларининг қўлланиш қўлами йилдан-йилга ортиб бораётганлиги жамиятда қонунийликнинг қониқарсиз ҳолати билан бирга, айти вақтда прокурор назоратига бўлган эҳтиёжнинг ҳақиқий заруратини кўрсатмоқда.

Шунингдек, Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий тараққиёти даражасига доир халқаро мезонлар кўрсаткичлари ҳам маълум маънода мамлакатимиздаги қонунийлик ҳолати ва прокурор назоратининг аҳволини намоён этади.

Мамлакатимизда адолат ва қонун устуворлигини таъминлаш прокуратура органлари фаолияти билан бевосита боғлиқ эканлигини эътироф этган ҳолда, мазкур органлар фаолият йўналишлари ҳамда соҳанинг ҳуқуқий асосларини қўйидаги гуруҳларда ўзида ифода этган.

Прокуратуранинг давлат органи сифатидаги мақоми ва функцияларини белгилаб берувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳақида илмий адабиётларда бир қанча мулоҳазалар мавжуд.

Жумладан, А.Ю.Винокуровнинг фикрича, прокуратура фаолиятининг ҳуқуқий асослари Россия Конституцияси, “Россия Федерацияси прокуратураси тўғрисида”ги Қонун, Президент ва Ҳукумат ҳуқуқий ҳужжатлари, суднинг олий органлари айрим ҳужжатлари, Федерация субъектлари конституциялари ва қонунлари ҳамда Бош прокурор, Ҳарбий прокурор ва ҳудудий прокурорларнинг ташкилий-фармойиш хусусиятидаги ҳужжатларидир¹⁸.

О.С.Капинус ва С.Г.Кехлеровлар эса, прокуратура органлари фаолиятининг ҳуқуқий асослари сирасига Россия Конституцияси, халқаро ҳуқуқий ҳужжатлар, прокуратура тўғрисидаги қонун, Конституциявий суд қарорлари, Президент фармонлари, Бош прокурорнинг норматив-ҳуқуқий ҳужжатлари ва буйруқларини киритишган¹⁹.

Прокуратуранинг идоравий ҳужжатлари бўйича изланиш олиб борган баъзи ҳуқуқшунос олимлар қайд этганидек, “прокуратура томонидан ҳуқуқни ҳимоя қилиш фаолиятининг асоси қонунлар билан, унинг батафсил тартибга солиниши эса прокуратуранинг ўз норматив ҳужжатлари билан ўрнатилади”²⁰.

Ҳуқуқшунос олим Б.Пўлатов ҳам, “Ўзбекистон Республикаси прокуратура органларида иш Бош прокурорнинг соҳавий буйруқлари билан ҳамташқил этилади. Улар Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига,

¹⁸ Винокуров А.Ю. Научно-практический комментарий к Федеральному закону “О прокуратуре Российской Федерации”. В 2 т. Том 1. 2-е издание. перераб. и доп. – М. : Издательства Юрайт, 2018. – 354 с.

¹⁹ Настольная книга прокурора. В 2 ч. Часть 1 : практ. Пособие / под общ. ред. О.С.Капинус, С.Г.Кехлерова. – 5-е изд. перераб. и доп. – М. : Издательства Юрайт, 2019. – 481 с.

²⁰ Дворецкий М.Ю. Приоритетные направления деятельности прокуратуры Российской Федерации при реализации правозащитных функций и обоснованному привлечению к ответственности // “Вестник ТГУ”, 2015, №5 (145). – С. 203.

“Прокуратура тўғрисида”ги Қонунига ва Ўзбекистон Республикасининг бошқа қонунларига асосланади”²¹, деб қайд этган.

Ф.Ғайбуллаевнинг фикрига кўра, “Прокуратура органлари фаолиятининг ҳуқуқий асослари қаторида Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорнинг буйруқлари алоҳида ўрин тутати. Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг буйруқлари билан прокуратура фаолиятининг у ёки бу соҳасини тартибга солувчи низомлар ва йўриқномалар тасдиқланади”²².

Ўзбекистон Республикаси прокуратураси органлари фаолиятини тартибга солувчи ҳуқуқий асосларни уларнинг мазмуни ва қабул қилиш тартибига кўра **5 та гуруҳга** ажратиш лозим. Яъни:

- 1) Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси;
- 2) Ўзбекистон Республикасининг қонунлари;
- 3) Ўзбекистон Республикасининг қонуности ҳужжатлари;
- 4) Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг идоравий ҳужжатлари;
- 5) Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми қарорлари. Энди ушбу мезон бўйича ҳуқуқий ҳужжатларни кўриб чиқсак.

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси прокуратуранинг ҳуқуқий мақоми ва функциясини белгилаб берган бош қонундир. Унинг 25-боби прокуратура фаолиятига бағишланган²³.

Хусусан, Асосий Қонуннинг 143-моддасига кўра, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қонунларнинг аниқ ва бир хилда бажарилиши устидан назоратни Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори ва унга бўйсунувчи прокурорлар амалга оширади.

Бош прокурор, Асосий қонуннинг 144-моддасига кўра, Прокуратура органларининг ягона марказлаштирилган тизимига Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори бошчилик қилади.

Қорақалпоғистон Республикасининг прокурори Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори билан келишилган ҳолда Қорақалпоғистон Республикасининг олий вакиллик органи томонидан тайинланади.

Вилоятларнинг прокурорлари, туман ва шаҳар прокурорлари Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори томонидан тайинланади.

²¹ Пўлатов Б.Х. Инсон ҳуқуқ ва эркинликлари, жамият ва давлатнинг қонуний манфаатларини таъминлашда прокуратура органлари фаолиятини такомиллаштириш муаммолари // “Мустақиллик йилларида суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятини янги асосларда шакллантириш” мавзусидаги илмий амалий конференция материаллари. (29 ноябрь 2007 йил. Тошкент) - Т.: ТДЮИ, 2007. – Б. 27.

²² Ғайбуллаев Ф. Прокуратура органлари томонидан инсон ва фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий асослари // “Суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятидаги долзарб муаммолар ва изланишлар” мавзусидаги илмий-назарий конференция материаллари тўплами. - Т.: ТДЮИ нашриёти, 2009. –Б. 235.

²³ <https://lex.uz/docs/6445145>

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг, Қорақалпоғистон Республикаси прокурорининг, вилоят, туман ва шаҳар прокурорларининг ваколат муддати — беш йил.

Айни бир шахс сурункасига икки муддатдан ортиқ Ўзбекистон Республикасининг Бош прокурори лавозимини эгаллаши мумкин эмас.

2. Прокуратура фаолиятига доир **қонунлар туркумига** Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни, Жиноят-процессуал кодекси, Фуқаролик-процессуал кодекси, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси, Жиноят-ижроия кодекси, Иқтисодий-процессуал кодекси, Оила кодекси, Сайлов кодекси, “Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида”ги, “Хуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги, “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги, “Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида”ги, “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги, “Судлар тўғрисида”ги Қонунлари ва бошқа қонунлар киради.

Қонунларни бажарилишини назорат қилиш, жазо тайинлаш, ҳибсга олиш ва шу каби ҳокимият ишлари турли давлатларда турлича органларда ва турли номлар билан аталганига қарамай, ҳозирги кунда прокуратура органлари дейарли ҳар бир давлатда мавжуд ҳамда ҳуқуқ ва мажбуриятлари ўхшашдир. Уларда бир қанча фарқлар борлигини инобатга олганимизда ҳамда асосий ҳуқуқи ва мажбурияти деярли ўхшашлигини ва сезиларли фарқлар фақат давлат тузими ва уларга юкланган вазифаларда, давлат ишларига, ҳокимият ва ҳукумат ишларига қанчалик даражада аралашшига қараб белгиланиши ҳам назарда тутишимиз керак²⁴.

Шунга асосан Ўзбекистон Республикаси прокуратура органлари фаолиятининг дастлабки ташкилий асослари 1992 йил 8 декабрдан бошланган.

Ўзбекистон Республикаси *прокуратура органлари фаолиятининг ҳуқуқий асосларини белгилаб берган биринчи қонун ҳужжати* Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни ҳисобланади²⁵.

Маълумки, 1992 йил 9 декабрда Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни қабул қилиниб, прокуратуранинг вазифалари, фаолият йўналишлари ва бошқа жиҳатлари белгилаб берилган²⁶¹.

2001 йил 29 августда “Прокуратура тўғрисида”ги Қонун янги таҳрирда қабул қилиниши билан прокуратура фаолияти янада такомиллаштирилган²⁷².

²⁴ М.А.Шомуротов. Rivojlangan xorijiy davlatlarda hududiy prokuratura organlari faoliyatining asosiy yo'nalishlari va hisobdorligi masalalarida xalqaro tajribalarning o'ziga xos tomonlari. "Science and education" ilmiy jurnali. 2021.

²⁵ Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1996 йил, № 9, 145-модда. <https://lex.uz/acts/106197>

²⁶ Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон.

²⁷ Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон.

Ушбу қонун билан фуқаролар назорат объектидан чиқарилган, фаолиятнинг асосий йўналишлари кенгайтирилган, “умумий назорат” тушунчасига барҳам берилган, “амрнома” прокурор назорати бекор қилинган ва фаолиятга доир бошқа янги қоидалар белгиланган.

“Прокуратура тўғрисида”ги Қонун прокуратура органларининг асосий вазифалари, тизими, ваколатлари, прокурор назорати, судда иштирок тартиби, прокурор назорати ҳужжатлари, прокуратура органлари ходимларининг мақомини белгилаб беради.

Мазкур Қонуннинг 2-моддасига мувофиқ, прокуратура органларининг асосий вазифалари қонун устуворлигини таъминлаш, қонунийликни мустаҳкамлаш, фуқароларнинг ҳуқуқ ҳамда эркинликларини, жамият ва давлатнинг қонун билан қўриқланадиган манфаатларини, Ўзбекистон Республикаси конституциявий тузумини ҳимоя қилиш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактика қилиш ҳисобланади.

Шунингдек, Қонун билан прокуратура органлари фаолиятининг асосий йўналишлари белгилаб берилган. Унга кўра, улар қуйидагилардан иборат:

вазирликлар, давлат қўмиталари, идоралар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, ҳокимлар ва бошқа мансабдор шахслар томонидан қонунларнинг ижро этилиши устидан назорат қилиш;

фуқаронинг ҳуқуқ ҳамда эркинликларини таъминлашга қаратилган қонунлар ижроси устидан назорат қилиш;

Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларида, вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларининг ҳарбий тузилмаларида қонунларга риоя этилиши устидан назорат қилиш;

тезкор-қидирув фаолиятни, терговга қадар текширувни, суриштирувни, дастлабки терговни амалга оширадиган органлар томонидан қонунларнинг ижро этилиши устидан назорат қилиш ҳамда уларнинг жиноятчиликка қарши кураш борасидаги фаолиятини мувофиқлаштириш;

жиноятлар юзасидан дастлабки тергов олиб бориш;

судларда жиноят ишлари кўриб чиқиладиганда давлат айбловини қувватлаш, судларда фуқаролик ишларини, маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни ҳамда иқтисодий низоларни кўришда иштирок этиш, қонунларга зид бўлган суд ҳужжатларига протест келтириш;

солиқ интизомини мустаҳкамлашга, солиқ, валюта соҳасидаги жиноятлар ва ҳуқуқбузарликларга қарши курашга, шунингдек давлатга етказилган иқтисодий зарарни қоплашга қаратилган қонунларнинг ижро этилиши устидан назорат қилиш;

ушлаб турилганларни, қамоққа олинганларни сақлаш жойларида, жиноий жазоларни ва жиноят-ҳуқуқий таъсирнинг бошқа чораларини ижро этиш чоғида қонунларга риоя этилиши устидан назорат қилиш;

қонун ижодкорлиги фаолиятида ҳамда жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш ишида иштирок этиш¹.

Таъкидлаш лозимки, “Прокуратура тўғрисида”ги Қонунга 2001 йил 29 август кунидан бошлаб 2021 йил 1 июнь кунига қадар жами 21 та моддага 36 та ўзгартириш ва қўшимчалар киритилган.

Прокурорларнинг жиноят, фуқаролик, иқтисодий процесслардаги иштироки, мақоми, ваколатлари Жиноят-процессуал, фуқаролик процессуал, иқтисодий процессуал кодексларида белгиланган.

Жумладан, Жиноят-процессуал кодекси 33-моддасига асосан, “Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ва унга бўйсунувчи прокурорлар суриштирувва дастлабки тергов босқичларида Ўзбекистон Республикаси қонунларининг аниқ ва бир хилда ижро этилиши устидан назоратни амалга оширади”.

Шунингдек, ушбу кодекснинг 337-моддасига мувофиқ, жиноят ишини қўзғатишнинг қонунийлиги устидан прокурор назоратни амалга оширади. Кодекснинг 34, 382-моддаларида прокурорнинг ваколатлари тўлиқ кўрсатилган. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 275-моддасида прокурор маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги ишларни юритиш чоғида қонунларнинг ижроси устидан прокурор назоратини олиб бориши белгиланган.

Ушбу кодекснинг 317-моддасига биноан прокурор маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги иш юзасидан белгиланган тартибда протест келтиради²⁸.

Худди шундай, Фуқаролик процессуал кодексининг 50, 51, 245, 307-моддалари, Иқтисодий процессуал кодексининг 49-моддаси прокурорларнинг суддаги фаолиятига бағишланган.

Жиноят-ижроия кодексида прокуратуранинг жиноий жазоларни ижро этилишида қонунларга риоя этилиши устидан назорат масалалари кўрсатилган²⁹. Бундан ташқари, прокурор фаолиятини тартибга солувчи қонунлар билан бирга, бошқа ҳар қандай қонуннинг ижроси прокурор назоратининг предмети сифатида намоён бўлади.

Қонуности ҳужжатлар ҳам прокуратура органлари фаолиятини тартибга солувчи ҳуқуқий асос ҳисобланиб, уларга “Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида”ги Қонуннинг 7-моддасига мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари ва қарорлари ҳамда Ўзбекистон Республикаси

²⁸Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекси, 1994 йил 22 сентябрь // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон; 27.04.2021 й., 03/21/685/0373-сон; 29.04.2021 й., 03/21/688/0394-сон.

²⁹Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-ижроия кодекси (17-модда). 1997 йил 25 апрель // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 03/19/586/4106-сон; 01.07.2020 й., 03/20/625/1007-сон.

Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари киради³⁰.

Таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Республикаси **прокуратураси органлари фаолиятига ҳуқуқий пойдевор** давлатимизнинг суверен тараққиёт йўлига ўтиши асносида қонуности ҳужжат билан қўйилган.

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1992 йил 8 январдаги “Ўзбекистон Республикаси прокуратураси органлари тўғрисида”ги ПФ-313-сонли Фармони³¹ билан *Ўзбекистон ССР прокуратураси Ўзбекистон Республикаси прокуратурасига айлантирилган*.

Ушбу Фармон асосида қабул қилинган Вазирлар Маҳкамасининг 1992 йил 24 январдаги 33-сонли қарори³² билан Ўзбекистон прокуратураси фаолияти ташкил этилган.

Ўтган даврда прокуратура органлари зиммасига турли ижтимоий-иқтисодий масалаларни ҳал этиш вазифалари ҳам юклатилган, жумладан, Бош прокурор Вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссия³³ ва Одам савдосига қарши курашиш бўйича Республика идоралараро комиссиясига³⁴ раислик қилган. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 6 июлдаги 291-сонли қарори³⁵ билан прокуратура ҳузурида **Солиққа оид жиноятларга қарши курашиш департаменти** ташкил этилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2004 йил 11 мартдаги ПФ-3406-сонли Фармони³⁶ ҳам прокуратура тарихида муҳим ўрин тутган қонуности ҳужжат ҳисобланади.

Хусусан, ушбу ҳужжат билан прокуратура органларининг **қишлоқ хўжалиги соҳасидаги қонунчилик ижроси устидан назоратни** ташкил этиш бўйича 7 та устувор вазифалари белгилаб берилган.

Прокуратура органларида хизматни ўташ тартиби Ўзбекистон

³⁰ Ўзбекистон Республикасининг 2021 йил 20 апрелдаги “Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида”ги ўРҚ-682- сонли Қонуни // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 20.04.2021 й., 03/21/682/0354-сон.

³¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси прокуратураси органлари тўғрисида”ги ПФ-313-сонли Фармони 1-банди. 08.01.1992 // Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгагининг Ахборотномаси, 1992 й., 2-сон, 97-модда.

³² [Электрон манба]. URL: <https://lex.uz/docs/386224> (Ҳужжат кучини йўқотган 22.02.2021).

³³ Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 21 сентябрдаги “Вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар фаолиятини такомиллаштириш ҳақида”ги 360-сонли қарори // [Электрон манба]. URL: <https://lex.uz/docs/366769>. (Ҳужжат кучини йўқотган 27.06.2017).

³⁴ Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 21 сентябрдаги “Вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар фаолиятини такомиллаштириш ҳақида”ги 360-сонли қарори // [Электрон манба]. URL: <https://lex.uz/docs/366769>. (Ҳужжат кучини йўқотган 27.06.2017).

³⁵ Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 6 июлдаги “Иқтисодиёт ва солиқ соҳасидаги жиноятларга қарши курашишни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 291-сонли қарори // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 10.05.2018 й., 06/18/5438/1189-сон; 11.05.2018 й., 07/18/3699/1184-сон.

³⁶ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2004 йил 11 мартдаги “Қишлоқ хўжалигида ислохотларни амалга оширишга қаратилган қонунлар ижросини таъминлашга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-3406- сонли Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 28.09.2020 й., 06/20/6075/1330-сон.

Республикаси Президентининг 2013 йил 12 сентябрдаги ПҚ-2036-сонли қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси прокуратураси органлари ва муассасаларида хизматни ўташ тўғрисида”ги Низом билан белгиланган³⁷.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 апрелдаги ПФ-5019-сонли Фармони³⁸ билан “**халқ манфаатларига хизмат қилиш**” прокуратуранинг устувор вазифаси этиб қайд этилган. Ушбу Фармонда ҳудудларни комплекс ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастурларини сўзсиз бажариш, амалга оширилаётган ислохотларга тўсиқ бўлувчи омиллар ва тизимли камчиликларни аниқлаш ҳамда бартараф этиш ва бошқалар прокуратура органлари ўз фаолиятида асосий эътибор қаратиши лозим бўлган устувор йўналишлар сифатида белгиланган.

Коммунал соҳадаги тўлов интизомини мустақамлаш, ижро иши билан боғлиқ ҳуқуқ амалиётини кучайтириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 майдаги ПҚ-3016-сонли Қарори³⁹ билан янги тузилма – **Мажбурий ижро бюроси** ташкил этилган.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 8 августдаги ПҚ-3182-сонли Қарори⁴⁰ билан **секторда ижтимоий-иқтисодий** ислохотларга кўмаклашиш бўйича прокурорлар зиммасига мутлақо янги вазифалар юклатилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 15 февралдаги ПФ-5343-сонли Фармони⁴¹ қонунчилик ижроси устидан назорат ва бошқа йўналишларда **9 та янги тузилмалар** ташкил этилган.

Шунингдек, прокуратура ходимларининг ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан ҳимоялаш юзасидан тегишли кафолатлар белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 8 майдаги ПФ-5438-сонли Фармони⁴² билан **Бош прокуратура Академияси** ташкил этилган.

³⁷Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 12 сентябрдаги ПФ-2036-сонли Фармони билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси прокуратураси органлари ва муассасаларида хизматни ўташ тўғрисида”ги Низом.

³⁸ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 апрелдаги “Ижтимоий-иқтисодий ислохотларни амалга ошириш, мамлакатни модернизация қилиш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг ишончли ҳимоясини таъминлашда прокуратура органларининг ролини кучайтириш тўғрисида”ги ПФ-5019-сонли Фармони // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 29.06.2021 й., 06/21/6252/0617-сон.

³⁹Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 майдаги “Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Мажбурий ижро бюроси фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги ПҚ-3016-сонли Қарори // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 25.11.2020 й., 06/20/6118/1562-сон.

⁴⁰ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 8 августдаги “Ҳудудларнинг жадал ижтимоий-иқтисодий ривожланишини таъминлашга доир устувор чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3182-сонли Қарори // Қонунҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 09.01.2019 й., 07/19/4102/2434-сон.

⁴¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 15 февралдаги “Прокуратура органларининг қабул қилинаётган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ижросини таъминлашдаги фаолияти самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5343-сонли Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 11.12.2019 й., 06/19/5892/4134-сон.

⁴² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 8 майдаги “Прокуратура органлари кадрларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 15 мартдаги ПФ-5690-сонли Фармони⁴³ билан 2019 йил 1 апрелдан тадбиркорлик субъектлари фаолиятида ўтказиладиган текширувларни мувофиқлаштириш ва назорат қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган текширувларнинг қонунийлиги устидан назорат қилиш Бош прокуратурадан Президент ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакил зиммасига ўтказилган.

Мазкур Фармонга мувофиқ прокуратура органларининг **1 198** та штат бирликлари қисқартирилгани ҳолда, тадбиркорлик фаолияти устидан назорат функцияси прокуратура зиммасидан бутунлай олиб ташланмади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 18 мартдаги ПҚ-4643-сонли Қарори⁴⁴ билан қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020 - 2030 йилларга мўлжалланган стратегиясида белгиланган ислохотларни самарали амалга ошириш мақсадида Бош прокурор ўринбосари, Қорақалпоғистон ва вилоятлар прокурорларининг ўринбосарлари, Транспорт прокурорининг катта ёрдамчиси лавозимлари жорий этилган. Шунингдек, ушбу мақсадларда кўшимча **145** та штат ажратилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 ноябрдаги ПФ-6118-сонли Фармони⁴⁵ билан **Мажбурий ижро бюросининг тузилмаси ҳамда ваколатларини мақбуллаштириш, унинг иш услубини тубдан қайта кўриб чиқиш** масалалари белгилаб берилган.

3) Бош прокуратуранинг идоравий ҳужжатлари ҳам прокуратура органлари фаолиятининг ҳуқуқий асоси бўлиб хизмат қилади.

Бу турдаги ҳужжатларни Бош прокурорнинг буйруқлари, чет эл ташкилотлари билан тузган ҳамкорлик ҳақидаги битимлари, бошқа давлат органлари билан тузилган кўшма қарорларга ажратиш мумкин.

Бинобарин, “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг 13-моддасига асосан Бош прокурор буйруқлар чиқаради ҳамда прокуратура органларининг таркибий бўлинмалари тўғрисидаги низомларни тасдиқлайди, чет эл давлатларининг

тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5438-сонли Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 28.09.2020 й., 06/20/6075/1330-сон; 25.11.2020 й., 06/20/6118/1562-сон.

⁴³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 15 мартдаги “Тадбиркорлик фаолиятини ҳимоя қилиш тизимини тубдан такомиллаштириш ва прокуратура органлари фаолиятини оптималлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5690-сонли Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 16.03.2019 й., 06/19/5690/2772-сон.

⁴⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 18 мартдаги “Аграр ва озиқ-овқат соҳаларини бошқариш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4643-сонли Қарори// Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 19.03.2020 й., 07/20/4643/0332-сон.

⁴⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 ноябрдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6118-сонли Фармони// Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 25.11.2020 й., 06/20/6118/1562-сон.

тегишли органлари билан ҳамкорлик тўғрисидаги битимлар тузади⁴⁶.

Бош прокуратуранинг Регламенти Конституция, “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни ва бошқа қонун ҳужжатлари, “Ўзбекистон Республикаси прокуратураси органлари ва муассасаларида хизматни ўташ тўғрисида”ги Низомга мувофиқ прокуратуранинг ички ташкилий фаолиятини белгилайди.

Унга кўра, Бош прокурор томонидан прокуратура органлари ва муассасаларининг барча ходимлари учун ижроси мажбурий бўлган ташкилий-бошқарув йўналишидаги (буйруқ, кўрсатма, фармойиш, низом, йўриқномалар ва бошқа) ҳужжатлар қабул қилинади.

Таркибий тармоқларнинг асосий вазифалари, фаолияти ташкил этилиши ва ходимларининг ваколатлари Бош прокурорнинг буйруғи билан тасдиқланадиган низомлар билан белгиланади.

Ўзбекистон Республикасининг Олий суд Пленуми қарорлари ҳам прокуратура фаолиятининг ҳуқуқий асоси ҳисобланади.

Жумладан, “Судлар тўғрисида”ги Қонуннинг 21-моддасига мувофиқ, қонун ҳужжатларини қўллаш масалалари бўйича Олий суд Пленумининг тушунтиришлари судлар, ушбу тушунтиришлар берилган қонун ҳужжатларини қўллаётган бошқа органлар, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва мансабдор шахслар учун мажбурийдир.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, прокуратура фаолиятининг **ҳуқуқий асослари** прокуратура органларининг мақоми, тизими, асосий вазифалари, ваколат ва мажбуриятлари, прокуратура ходимлари мақоми, прокуратура фаолиятини ташкил этиш ва прокурор назоратини амалга ошириш тартибини белгиловчи меъёрий нормалар мажмуидир.

⁴⁶Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни (13-модда) // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон.